

gaj i vuk

ivana živančević

Udeo Vuka Karadžića u hrvatskoj književnosti i kulturi svestrano je istražen. Posebno, u tom okviru, relacije Vuka i Ljudevita Gaja, centralnih ličnosti srpskog i hrvatskog narodnog preporoda. Međutim, kada je reč o ličnim odnosima dvojice velikana, vode ilirskog pokreta i kodifikatora srpskohrvatskog književnog jezika, uočavaju se izvesne praznine, koje bi se možda mogle popuniti na knadnim istraživanjima.

Pre svega, očigledno je da o Vuku i Gaju iz kulisa istorijskih zbivanja ima veoma malo grade. Poznato je da su Hrvati pružili veliku podršku Vuku, ugrađujući njegove ideje u sopstvenu kulturnu baštinu, ali i to da je sam Gaj prema Vuku bio uvek nekako rezerviran, surevnijv, ličan, neprijazan i uopšte neraspoložen za saradnju, što se nikako ne bi moglo reći i za ostale njegove sledbenike u ilirizmu. Gajeva prepiska otkriva da se on čak direktno protivio objavljuvanju Vukovih članaka u ilirskoj periodici! Sve su indicije da je tako postupao jer je u Vuku video suparnika i opasnog konkurenta, koji bi mu mogao ugroziti autoritet i zaseniti slavu u Velikoj Iliriji.

Sa druge strane, saznajemo od samoga Gaja da je izuzetno ceno Vuka. U svojoj autobiografiji, pisanoj u zrelim godinama, izjasnio se nedvosmisleno o tome na jednom mestu: »*Prvom čitah narodne pjesme srpske po Vuku na svijet izdane, te dokučih i osjetih neprecjenjivoj njihovu.*

Šta znači ono »prvom«, istaknuto spacionirano u originalu, jasno je: najpre, još u detinjstvu: U Gajevoj biblioteci sačuvan je primerak oglasa za Vukove pesme iz 1815. godine! Razume se, on je tada imao samo šest godina (rođen je 1809), ali pošto je bio strastan kolecionar, prirodno je da su mu pojedine tiskanice i knjige dolazile do ruku i kasnije; međutim, prema njegovim ličnim primercima, u tom sakupljanju knjiga opaža se sistematičnost i neprekidni kontinuitet. Prema popisu Gajevog sina Velimira, u očevoj biblioteci nalazila su se sledeća izdanja Vukovih narodnih pesama:

1. Narodna Srbska pesnarica. Izdana V. Stefanovićem, čast' vtoru. U Vieni 1815.

2. Narodne Srpske pjesme. Knjiga treća, u kojoj su pjesme juhačke poznije. U Lipisci 1823.

3. Narodne Srpske pjesme, sakupio i na svijet izdao V. Stef. Karadžić, knj. I – IV. U Lipisci i Beču 1824-1833.

4. Srpske narodne pjesme I – IV, u Beču 1841 – 1862.

Osim toga, u Gajevoj biblioteci nalazila su se i strana izdanja naše narodne poezije, često sa komentarima priredivača, kojima je takođe zajednički izvor Vuk.

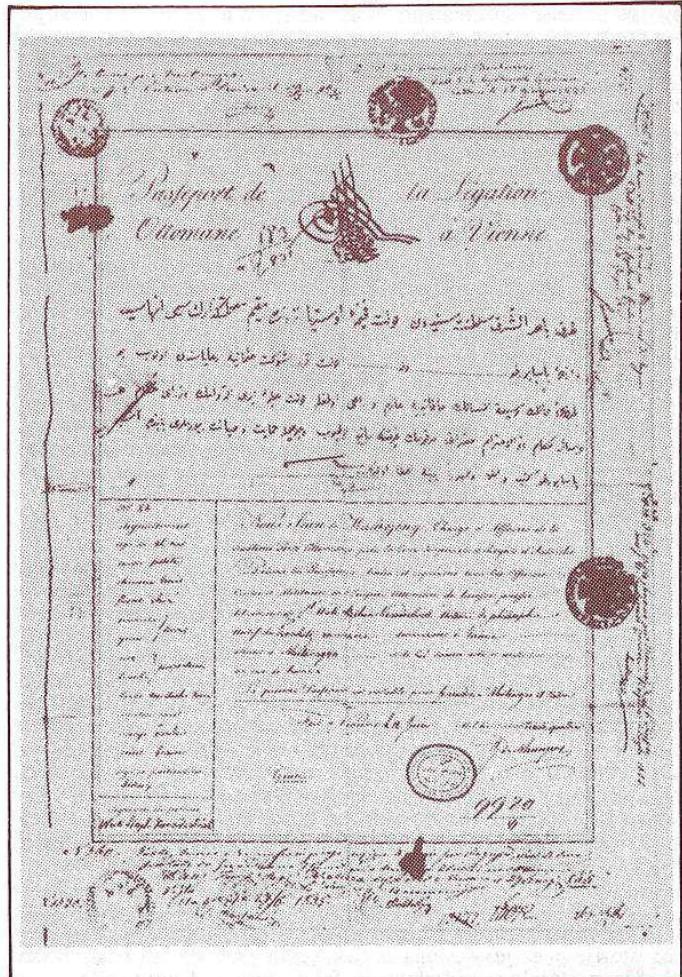
Nema sumnje, Gaj je većinu ovih knjiga nabavio kao student filozofije u Gracu 1828. godine; na taj period odnosi se navedeno mesto iz njegove autobiografije. Svakako ih je imao u rukama pre 1835. godine, kada je pokrenuo Danicu ilirsku i već na njenim prvim stranama prikazao zbirke slovenskih narodnih pesama, posebno Vukovo lajpciško izdanje, uz napomenu: »Svakom književniku znano jest, da su ove iz ustah našega ilirskoga naroda sabrane pjesme jurve na njemački, engleski i francuski jezik prenešene, i da su već s vekšinom na druga narječja slavljanska, kao navlastito na narječje rusko, prevedene«. Osvrnuo se posebno na značaj Vukovog rada na prikupljanju narodnog blaga, pozivajući učene savremenike da slede njegov primer: »Iz ovakvih dakle obzirov uzbudava se želja, da i drugi učeni domorodci vekivečne slave vrednu peldu gospodina dra Vuka Stef. Karadžića naslijedujući u gornjoj takoder i u srednjoj Iliriji što brže sve naravsko-narodne pjesme marljivo saberi i takvim načinom za prosveto potomstvo od propasti sačuvaju«. Zatim je, za ugled, donosio pojedine pesme iz Vukovih zbirki i posebno ih oglašavao u svome časopisu.

Narodne umotvorine Gaj je i sam sakupljao – veoma je bogata njegova rukopisna zaostavština u zagrebačkoj Nacionalnoj sveučilišnoj biblioteci, najvećim delom još neobelodanjena, koja sadrži pesme, pripovetke, poslovice itd. U vezi s tim treba reći da je u svojoj biblioteci imao još i Vukove *Narodne srpske poslovice i druge različne, kao one u običaj uzete riječi* (Na Cetinju 1826) i *Srpske narodne pripovijetke* (U Beču 1853). Kasnije je od Vukove udovice dobio oglas za drugo izdanje, ali se nije pretplatio; verovatno ga je zadovoljavalo prvo izdanje, a možda je uzrok bila i tadašnja njegova teška materijalna situacija.

Pored narodne književnosti, Gaja je naročito zanimala istorija. Posebno nacionalna istorija, jer je i sam, verovatno čak na prvom mestu, želeo da bude istoriograf. U svojoj Danici ilirskoj priopšto je u više nastavaka Vukove istorijske zapise o srpskom ustanku. Izvor nije naveden, ali lako je utvrditi da su svi tekstovi preštampani iz Vukove Danice (1828. i 1834. godine), iz kompleta

koji je Gaj imao u svojoj biblioteci. Iz ovog razdoblja sačuvano je još samo jedno »Objavljenje«, o knjizi *Crna Gora i Boka Kotorska* (U Beču 1837); ali da je tu vrstu literature pratilo i kasnije, svedoči prisustvo dela »*Praviteljstvujući sovet Serbskij*« za vremena Kara – *Gjorgijeva ili otimanje ondašnjih velikaša oko vlasti* (U Beču 1860). Svoju verziju nacionalne istorije Gaj je napisao pod naslovom *Dogodovština Velike Ilirije*; trebalo je da to bude njegovo životno delo, koje je, međutim, ostalo u rukopisu.

Uza oblast Gajevog interesovanja bila je i leksikografija; on sam je javno isticao da je pionir u tom poslu, kao inspirator i izdavač. Začudo, prvo izdanje Vukovog rečnika (1818) nije sačuvano u njegovoj biblioteci, ali nema sumnje da ga je imao i koristio, jer ga spominje vrlo precizno u sopstvenoj bibliografiji slovara, zaključivši na kraju: »Od svih više Stulli i Vuk radiše u tom poslu prijeđeno, tumačeci jezik ilirski sad latinskim i talijanskim, sad pak latinskim i njemačkim jezikom.« Sačuvano je samo drugo izdanje: *Slrpski rječnik istumačen njemačkijem i latinskijem rječicima*. Skupio ga i na svijet izdao Vuk St. Karadžić (U Beču 1852), i uz to nemacko-srpska verzija: V. S. Karadschitsch. *Deutsch-serbisches Wörterbuch*. Troškom narodnijeh priloga (Wien 1872). Bila je to poslednja godina Gajevog života, sve je već bilo iza njega, više se nije bavio književnim radom, ali nije mogao odoleti da ne nabavi ovu knjigu.

Prebogata Gajeva knjižnica danas je ugrađena u temelj Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu. Proučavajući Gajev odnos prema Vuku, mnogobrojni istraživači se nisu dosetili da potraže neke odgovore u tom prostoru. Moguće je, razume se, da ni ovo što smo ovde iznali još uvek nije sve, ali je malo verovatno da bi se tome moglo dodati još neko značajnije bibliografsko otkriće, s obzirom na očuvanost Gajevog fonda i njegovu maksimalnu celovitost. Profesor Badalić, koji je godinama radio u Sveučilišnoj knjižnici, ostavio nam je sledeće svedočanstvo po viđenju: »Ljudevit je Gaj bio budan čuvat svoje knjižnice i teško je uzajmljivao knjige nesigurnim posudivačima... Čini se, čuva je brižno u svojoj knjižnici ne samo svoje, nego i tude knjige.«

Zaključak je više nego jasan: Gajeva biblioteka otkriva prisustvo velikog broja Vukovih dela, gotovo se može reći: sabrana dela. Gaj ih je sakupljao brižljivo od najranije mladosti, prateći decenijama sa izuzetnom pažnjom Vukov rad.